

Repere estetico-filosofice ale creativității artistice și limbajului plastic cu referire specifică la arta plastică

Olimpiada Arbuz-Spatari, *conf. univ., dr. în pedagogie, UPS „Ion Creangă”*,
Alexandru Vatavu, *conf. univ., dr. în pedagogie, UPS „Ion Creangă”*

Abstract

Professional profiles are marked by a very specific, determined by membership in artistic knowledge, an objective which requires not only a review of traditional methodologies, but also epistemological framework to rethink the whole training profession. Specifics of artistic knowledge that derives from nature in general and the arts in particular, and consists of perception, imagination, thought and creation images plastics, manufactured from material phenomena of the sensible world and the supersensible world.

Keywords: *creativity, language arts, art, aesthetics, philosophy.*

Studii *teoretice ale artelor plastice* tradiționale și contemporane au realizat A. Băleanu, M. Corrado, H. Focillion, W. Hogart, D. Matei, A. Pleșu ș.a.

Repere *epistemologice* ale creativității se găsesc în lucrări semnate de T. Amabile, M. Dincă, E. Landau, Șt. Lupașcu, I. Moraru, M. Roco, A. Roșca ș.a., care au examinat *procesul de creație, personalitatea creatorului și produsul creat* ca dimensiuni principale ale creativității. *Procesul de creație*, arată autorii citați, este definitoriu pentru apariția *produsului creator* și devenirea continuă a *personalității creatoare*: formarea-dezvoltarea, trăsături caracteriale specifice, aptitudini creative.

În baza acestor rezultate, ne-am centrat efortul investigator pe *corelarea aptitudinilor creative* și pe *atitudinile față de artă și creație* la studenții pedagogi în domeniul artelor plastice.

Calitatea de pedagogi în formare a studenților ne-a solicitat și stabilirea reperelor teoretice pentru *metodologia/pedagogia artelor plastice*, care s-a făcut în baza cercetărilor lui D. Botnari, I. Daghi, V. Răileanu, T. Hubenco, M. Mircescu, D. Mureșean, G. Nagăț, Vl. Pâslaru, I. Șușala, A. Uvarova, L. Vozian, C. Gheorghiuță.

Limbajul plastic al artei plastice și-a determinat esența prin cercetările realizate de C. Ailincăi, S. Ciubotaru și I. Ciubotaru, Z. Dumitrescu, N. Dunăre, H. Horșia, C. Prut, C. Radzinschi, C. Spânu, V. Vasilescu, O. Golubeva ș.a.

Ca *repere estetico-filosofice* ale creativității și limbajului plastic cu referire specifică la arta plastică se impun ideile, conceptele și principiile unor autori de referință.

Astfel de concepții filosofice sunt reflectate la următorii autori: Platon, Aristotel, Im. Kant, W. von Humboldt, Hegel, Șt. Lupașcu, M. Heidegger, Al. Roșca, C. Radu, I. Moraru, I. Gagim, Vl. Pâslaru, Im. Kant, W. Tatarkiewicz.

În baza cercetărilor realizate de *Platon*, am determinat valoarea conceptuală definită prin principiile creativității artistice:

- unității interior-exterior în artă;
- unității subiect-obiect în artă;
- cunoașterii și simțirii în artă;
- raționalului și delectării; întregului;
- contemplării și producerii artei sub semnul adevărului;
- valorii educative implicite a artei (arta ca producătoare de valori educaționale);
- unității principiilor educației fizice, intelectuale, spirituale și artistice;
- racordării conținuturilor și obiectivelor educaționale la categoria celor educați;
- educația pe valori și pentru valori; centrarea artei pe idealul uman și social.

După *Aristotel*, principiile creativității artistice sunt:

- *mimesisul* (imitația) în artă: *verosimilul*; *necesarul*; *catharsisul* (purificarea prin artă).

Valoarea conceptuală a creativității artistice, definită în viziunea filosofică a lui *Im. Kant*, vizează: conceptul naturii și conceptul libertății; caracterul autonom al frumosului și al cunoașterii artistice; cunoașterea artistică reprezintă o capacitate de cunoaștere științifică; determinațiile frumosului: dezinteresat, universal valabil, finalitate subiectivă, caracter necesar; unitatea dialectică subiect-obiect; unitatea imaginației și intelectului; principiul imaginației ca libertate.

Valoarea conceptuală definită de *W. von Humboldt* este reflectată prin teza *Imaginarul*.

Hegel identifică creativitatea artistică cu activitatea estetică și o concepe drept cale spre libertate.

Aceeași problemă îl preocupă și pe Șt. Lupașcu și este prezentată prin următoarele concepte:

- caracterul dinamic al adevărului artistic: adevărul în „arta divină”;
- unitatea/diversitatea/complementaritatea subiect-obiectului: imaginea este simultan subiect și obiect;
- originea libertății imaginii artistice în intenționalitatea și modalitatea subiectului receptor, a factorilor de influență asupra receptorului;
- capacitatea imaginii artistice de a fi simultan reală și ireală;

- caracterul dinamic al imaginii artistice, mobil și pluralist;
- imaginea ca realitate interioară conștientizată;
- imaginația creatoare ca fenomen specific psihismului;
- arta ca proces de cunoaștere a cunoașterii, conștiință a conștiinței;
- contopirea în artă a subiectului cu obiectul;
- capacitatea imaginației creatoare de a oferi libertate interioară-exterioară;
- suficiența de sine a universurilor create de imaginație – subiective și obiective, reale și fantastice, adevărate și false etc.;
- adevărul imaginației creatoare: aici totul este adevărat, pentru că totul este posibil și orice posibilitate este una adevărată;
- caracterul reversibil al temporalității în artă și caracterul ludic al spațiului;
- arta ca produs spiritual, ca interacțiune a universurilor biologic, fizic și psihic – arta ca transfigurare a lumii reale;
- valoarea conceptuală prin excelență a activității în artă;
- caracterul iminent al emoției în artă: nu există artă fără emoție; afecțiunea este un dat al ființei.

În opinia filosofică propusă de *M. Heidegger* este stabilită valoarea conceptuală prin: unitatea operă-artist: origine și intercondiționare; survenirea adevărului în opera de artă; receptorul de artă ca păstrător-adeveritor al operei de artă; receptorul ca al doilea creator al operei.

Al. Roșca definește creativitatea în funcție de statut, natură, capacitate, caracter inovator, proprietate/produs, factorii/subiecții creativității; *raportul „creativitate-productivitate”*.

După *C. Radu*, principiile artei sunt: perenitatea; gradualitatea; utilitarismul; autonomia relativă a artei; validarea socială a valorilor artistice; considerarea artei ca formă de limbaj.

Cercetările lui *C. Radu* stabilesc însușirile imanente ale artei: arta ca dimensiune demiurgică a omului; arta ca ipostază a libertății (Apud *V. Mașek*); arta ca imaginare și reflectare; arta ca atitudine activă și explorativă; arta ca factor de consolidare a unității armonioase a individului, de menținere a unității de sistem a lumii valorilor.

Metodologic, se vorbește despre următoarele: formele mai complexe din evoluția unui domeniu al existentului dau cheia înțelegerii formelor mai simple; iconicității; dublei determinări a actului artistic; coerenței inovației și tradiției; valorizării textului artistic de către subiectul cititor; priorității receptorului; adecvării creației la gustul, preferințele și așteptările publicului; echivalenței funcției expresive a limbajului cu gradul de libertate în interpretare; libertății receptării estetice; polifuncționalismului artei; simbolismului total al artei; accesibilității artei.

Funcțiile artei sunt: de creație (produce frumosul); de prezentare; formală (conferă obiectelor formă); expresivă.

După *I. Moraru*, definiția creativității ca însușire a existenței relevă tipologia personalității creatoare: cu indice mic de creativitate, volitiv, cumulativ, combinativ-volitiv, cumulativ-combinativ-volitiv, combinativ-fabulativ, combinativ-critic, cumulativ-hipercritic, ideativ, ideativ-imagistic, imagistic, ideativ-imagistic-obiectual.

În opinia cercetătorului *I. Gagim*, există *cunoașterea de tip muzical, a gândirii muzicale, a trăirii muzicale, a stării de cânt.*

Vi. Pâslaru stabilește în educația literar-artistică valoarea conceptuală elaborată: structurarea sistemului de principii constitutive, regulative și ale limbajului poetic (=artistic) ale artei și literaturii, ale producerii-receptării; precizarea naturii raportului subiect-obiect-subiect în receptarea literară și artistică; elaborarea unei structuri originale a activității de lectură (=receptare).

Im. Kant, apoi și *W. Tatarkiewicz* definesc creativitatea artistică prin forma artistică:

- dispoziție, ordine a părților;
- starea emoțională a subiectului și obiectului în procesul de elaborare a formei artistice;
- limitele sau conturul unui obiect;
- esența conceptuală a unui obiect (Apud Aristotel);
- aportul intelectului la perceperea obiectului.

Conceptele estetice ale limbajului artistic/poetic, reflectate în arta plastică, sunt cercetate de autorii *N. Kandinsky*, *W. Worringer*, *I. Frunzetti*, *L. Blaga*, *N. Dunăre*, *Z. Dumitrescu*, *D. Mihăilescu*, *S. Cibotaru* și *I. Cibotaru*, *I. Șușală*, *J. Chevalier* ș.a., *D. Mureșan*, *Vi. Pâslaru*, *G. Popescu* (Tabelul 1).

Tabelul 1. Concepte estetice ale limbajului artistic/poetic în arta plastică

Autorul	Valoarea conceptuală elaborată/definită
<i>N. Kandinsky</i>	Douăsprezece exemple ale formei punctuale
<i>W. Worringer</i>	Forma ca artă a ornamentației Sintaxa limbajului artistic
<i>I. Frunzetti</i>	Caracterul realist al motivelor ornamentale în arta populară românească
<i>L. Blaga</i>	Geometrismul artei populare românești
<i>N. Dunăre</i>	Încadrarea artei populare românești în creația contemporană
<i>Z. Dumitrescu</i>	Definiția formei artei plastice: mijloc de expresie și de comunicare estetică; Noțiunile limbajului plastic: punctul, linia, suprafața, volumul; Particularități ale geometrismului în arta populară românească;

	Categoriile simbolurilor în arta plastică.
D. Mihăilescu	Definirea limbajelor ca formă de manifestare individuală, ca sistem de comunicare funcțională; Clasificarea limbajelor (sonore, vizuale); Definirea formei ca materie primă, mijloc de expresie și comunicare estetică
S. Cibotaru și I. Cibotaru	Stilizarea ca element specific formei artistice; Clasificarea motivelor ornamentale populare (abstracte, cosmomorfe, fitomorfe, zoomorfe, antropomorfe, sociale)
I. Șușală	Punctele de referință inițiale specifice în arta textilă
J. Chevalier și a.	Valorile simbolice ale limbajului artistic
Dicționarul de artă, 2000	Identificarea limbajului plastic cu forma artistică
D. Mureșan	Funcțiile limbajului plastic: de fixare, exprimare, comunicare, cunoaștere și influențare și de transfer a informației; Caracterul conotativ al artei plastice; Elementele LP, echivalente formelor plastice din natură
VI. Pâslaru	Sistematizarea principiilor limbajului poetic
G. Popescu	Stabilirea nivelurilor creativității: intuitiv-expresivă; productivă; inventivă; inovativă; emergentă

Creativitatea artistică, afirmă I. Moraru, este o activitate *mentală specifică*, ce parcurge faze de activitate *conștientă și inconștientă*; este reprezentată de *activitatea creativă* metodică, ce presupune *orientarea spre un scop*, care se desfășoară *în procesul creator și este dirijată* de profesor [14, p. 155].

G. Nagăț a stabilit următoarele niveluri ale creativității personalității creatoare:

- *creativitatea intuitiv-expresivă*;
- *creativitatea productivă* – dobândirea unor abilități utile pentru anumite domenii de artă;
- *creativitatea inventivă* – capacitatea de a forma legături noi între elementele existente;
- *creativitatea inovativă* (se atestă la un număr foarte mic de persoane) implică găsirea unor soluții noi, originale, cu importanță teoretică sau practică; este nivelul specific talentelor);
- *creativitatea emergentă* (specifică geniilor) poate duce la revoluționarea unor domenii ale științei sau artei; fiind nivelul accesibil geniului [16, p. 11, 12], ne oferă înțelegerea naturii corelației particularităților personalității creatorului și dezvoltării nivelurilor creativității artistice.

În concluzie. În baza valorilor conceptuale ale autorilor examinați, am stabilit următoarele *caracteristici esențiale ale creativității în artele plastice*:

1. Arta în general și artele plastice în special sunt *productive*. Productivitatea artei/creativității este reprezentată de numărul mare de idei, soluții, tehnici specifice artelor plastice, precum și de lucrările de artă în domeniu.

2. Creativitatea se manifestă în *elaborarea* produselor sau în crearea operelor de artă plastică.

3. Creativitatea produce *valoare estetică*, ce indică situarea produsului creator în limitele frumosului artistic.

4. Produsele noi sunt rezultatul creativității artistice. *Noutatea* produsului creat se manifestă prin aplicarea elementelor, formelor plastice și tehnicilor specifice artelor plastice/textile.

5. Creativitatea produce *originalitate*, se manifestă prin elaborarea compozițiilor noi, inedite.

6. *Creativitatea și creația* se află în raport de interconexiune și interdeterminare. În timp ce termenul *creație* desemnează întregul domeniu al artei, inclusiv procesul de producere a operelor de artă, termenul *creativitate* se aplică cu referire la persoana de creație, denumind capacitatea acesteia de a produce opere de artă.

Bibliografie

1. Aristotel. Poetica. București: Humanitas, 2000. 287 p.
2. Blaga L. Trilogia culturii. București: Editura pentru Literatura Universală, 1969. 366 p.
3. Ciubotaru S., Ciubotaru I. Ornamente populare tradiționale din Moldova (cusături, țesături). Iași: Universitatea „Al.I. Cuza”; Centrul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor, Arhiva de folclor a Moldovei și Bucovinei, 1988. 337 p.
4. Chevalier J., Gheerbrant A. Dicționar de simboluri. Vol. I, II, III. București: Artemis, 1994. 503 p.
5. Dulgheru V., Cantemir L., Carcea M. Manual de creativitate. Chișinău: Tehnica-Info, 2000. 254 p.
6. Dulgheru V., Cantemir L. Creativitatea Tehnică: Ghid practic. Chișinău: Universitatea Tehnică a Moldovei, 2005. 180 p.
7. Dumitrescu Z., Structuri geometrice, structuri plastice. București: Meridiane, 1984. 221 p.
8. Dunăre N. Ornamentica tradițională comparată. București: Meridiane, 1979. 159 p.
9. Gagim I. Știința și arta educației muzicale. Chișinău: ARC, 1996. 215 p.
10. Heidegger M. Originea operei de artă. București: Univers, 1982. 390 p.
11. Hogart W. Analiza frumosului (scrisă cu intenția de a fixa fluctuantele idei ale gustului). București: Meridiane, 1981. 217 p.
12. Kant I. Tratat de pedagogie. Religia în limitele rațiunii. Iași: Aurora SRL, 1992. 148 p.
13. Moraru I. (coord.) Știința și filosofia creației. Fundamente euristice ale activității de inovare. București: EDP, R.A., 1995. 343 p.
14. Mukařovský J. Studii de estetică. București: Univers, 1974. 466 p.

15. Nagăț G. Tehnici și metode pentru stimularea creativității. Chișinău: Tehnica-Info, 2001. 200 p.
16. Pâslaru Vl. Introducere în teoria educației literar-artistice. Chișinău: Museum, 2001. 312 p.
17. Platon. Phaidros. București: Humanitas, 1993. 190 p.
18. Radu C. Artă și convenție. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1989. 292 p.
19. Șușală I. Culoarea cea de toate zilele. Chișinău: Lumina, 1993. 223 p.
20. Tatarkiewicz W. Istoria celor șase noțiuni. București: Meridiane, 1981. 519 p.
21. Кандинский В. Точка и линия на плоскости. Санкт-Петербург, 2001. 555 p.

Rolul imaginii de sine în procesul adaptării sociale la adolescenți

Maria Pleșca, *conf. univ., dr.*,

UPS „Ion Creangă”